

Nr 214.

Av herr **Lindhagen**, om ytterligare separat avrustning.

Fredsfrågan har fått en oväntad upphöjelse. Den befinner sig nämligen på allas läppar. I vad mån skall samtiden förmå att också svälja och smälta den? Det är problemet för dagen.

I verkligheternas ljus.

Uppvaknandet är ett verk av samhällssystemet, fulländat genom det stora kriget och dess ekonomiska efterverkningar. Folken börja få en förnimmelse av att de leva på en vulkan i full verksamhet. Den västerländska kulturen har fått tillfälle spegla sig i sina egna drag. Spegeln har avslöjat den fundamentala oordningen i samhällsordningen vid sidan visserligen av åtskilligt, som varit och ännu är i detaljerna väl ordnat.

För att bedöma uppvaknandets möjlighet och svenskarnas förpliktelser inför situationen är det, så vitt jag förstår, oeftergivligt att mer än hitintills ställa fredsfrågan uti verkligheternas ljus.

Den religiösa freds rörelsen.

Här möta till en början upp de religiösa och de politiska freds rörelserna såsom ett antingen — eller. Och dock måste de vara ett och äro det även till huvudsyftet i stort sett.

Den religiösa freds rörelsen, grundad av kväkarna, vill väcka samvetena. En särdeles ideell uppgift således och även praktisk, i den mån den lyckas. Meningen är att inför krigsutbrott vägra tjänstgöring vid vilka äventyr som helst. Då bestå adepterna sitt eldprov.

För fredstider däremot kan rörelsen ej undgå att byggas på kompromisser och den förgrenar sig följaktligen. Vägran till vapenövningar är det vanliga uttrycket för den samvetsömmes manifestation. En sådan vägran brukar leda till fängelsestraff. Åtskilliga åter betrakta vapenövningar i fredstid mera som en tämligen oförarglig leksak. Budet, »du skall icke dräpa» blir ej överträtt och samhällets lagar, även om de äro ofullkomliga, bör en medborgare om möjligt åtlyda. Ingen går för övrigt i fängelse utan starka skäl. När krig utbryter, först då känna de sig ställda inför skiljövågen.

Genom möjlighet såsom i Sverige för samvetsömma att vinna befrielse från vapenövningar i fredstid mot fullgörande av civilt arbete har udden

av samvetsnöden ganska väsentligt brutits. Även från denna utgångspunkt dela sig dock uppfattningarna. Åtskilliga ha behov av att i sin opinion inlägga åtminstone något annat personligt offer enligt det gamla kristna martyrskapets föredöme. De säga sig, att värnpliktsens avtjänande i fredstid med civilt arbete är en undanflykt, en formsak bara. Jämväl därmed tubbas man att lägga hyende under krigets idé och upprätthålla dess organisationer.

Några gå än längre. Militarismen förhjälpes icke minst genom pengar. Skatterna utgå till stor del för dess upprätthållande. Den samvetsömme är därför, mena de, förpliktad också till skattevägran. Detta för oöverskadligt med sig ytterligare konsekvenser. Under sådana förhållanden är det förklarligt och förlåtligt, att flertalet samvetsömman för fredstid kompromissa med sitt samvete och begränsa sin opposition till militärovningsar såsom det mest påtagliga för krigets system.

Liksom kyrkorna, avlägsnade från sitt urkristna sammanhang, undgå icke heller medlemmar av den religiösa fredsrörelsen omvandlingens lag. Rörelsen uppbygges understundom mera på lärosatser än på ett vaket, fritt samvete. Verkligheterna förbises. Den politiska fredsrörelsen betraktas som mindervärdig företeelse. Värnpliktsvägran blir det enda universalmedlet.

Om en myckenhet människor såsom i medeltiden fortfarande kan gripas av en även till lära avtunnad samvets sak, skulle på sådan väg även utbrottet av ett krig kunna för tillfället lida avbräck. Vår tid är emellertid de materiella verkligheternas tidsålder. Vi resa oss mot krigets syften icke minst därför att det kostar så mycket pengar. Dessa borde i stället, menar man, gå till folkets uppehälle. Klasskampen är en verklighet. På de yttre flyglarna beväpnar man sig redan för inbördeskriget. Inom mellanpartier tror sig en mängd medborgare kunna bruka en officiell härordning för att förekomma detsamma, trots att inom densamma äro inrollerade även de nämnda flyglarnas män. Det ställer sig således ganska trångt för de samvetsömman. Med löften under fredstid att vägra inställelse under fanorna inför krigsutbrott bör man ej räkna alltför mycket, särskilt om de äro resultat av en organiserad löftesinsamling. Samvetsnöden i den mån den är äkta och håller stånd inför eldprovet är emellertid ett salt i fredsrörelsen och man kan ej veta i vilken utsträckning ett sådant sinnelag kan gripa ett betydelsefullt antal värnpliktige inför ett krigsutbrott.

Ett helt annat slag av religiös fredsrörelse möter i *de ekumeniska bemödandena* att samla olika kyrkosamfund till att verka mot krigsutbrott och för fredligt samförstånd. Rörelsen lämnar således ett bidrag från sin miljö. Den innefattar likaledes en utfästelse om blodiga religionskrigs avlysande numera åtminstone i den vita rasens länder. Annorstädes, exempelvis mellan muhammedaner och hinduer, giva skillnaderna i religiös dogmatik fortfarande upphov även till blodsutgjutelse.

Ekumenerna tro däremot i regel ej på militarismens avskaffande annat än genom allmän avrustning. De hava ej heller visat benägenhet att avslöja de djupt liggande krigsorsakerna. Sinsemellan äro de fortfarande söndrade av skiljaktiga dogmer, som skola fortplantas till menigheterna. Mera härom nedan under kapitlet om kyrkostriderna.

Den politiska fredsrörelsen.

Den politiska fredsrörelsen åter dominerar fredssträvandena. Regeringar, parlament, pressen, huvudparten av fredsorganisationerna och den stora allmänheten äro alla inriktade på att fördjupa sig i dagsfrågorna. På samma gång söker man riktlinjer för framtiden och giver för detta ändamål efter förmåga även anden, kausalsammanhanget, vad den tillhör. Den politiska fredsrörelsen får ej se ned på något. Den måste betrakta även det lilla som stort, den vill försöka åtskilligt. Den hyllar icke minst de förenklade folkprogrammen, som kräva »aldrig mera krig» och »bort med militärväsendet». Dessa krav äro nämligen den fruktbara jord, i vilken sås frön till fredsverkets organisatoriska, politiska växt. Uppgiften blir med andra ord att förekomma kriggen genom samförstånd och undanröjande av deras orsaker.

Även över den politiska fredsrörelsen ruva emellertid äventyr. Regeringarnas utrikespolitik har knappast ännu skilt sig från den diplomatiska epoken. Den skattar åt klassynpunkter och måste gå i ledband av nationella särintressen. Parlamenten äro fortfarande skjutna åt sidan. Fredsopinionen är oorganiserad, splittrad och betraktas med ett visst förakt av statsmakterna. Fredsföreningarna äro dessutom ofta uttryck för olika politiska inställningar särskilt i militärfrågan. Tidningspressen är nationellt inriktad och lämnar otillräckliga upplysningar om utrikespolitiska förhållanden. Allmänheten ställer sig på detta sätt ointresserad och blir lätt vilseledd.

Av allt detta förklaras skyggheten på de ovannämnda ställena för krigens och militärväsendets djupliggande orsaker. Människan är visserligen även en samvetsvarelse, men samvetets kvarnar mala långsamt.

Inom varje människas barm bor ock, som jag tillåtit mig mer än en gång erinra, dels en kapitalist, som gärna vill behålla vad han har, och dels en kommunist, som gärna vill dela med andra, vad han inte har. I civilisationens epok, vari vi nu befinna oss, rasa därför intressestriderna på djupen. Därmed äro vi inne på fredsfrågans verkliga realiteter, belysta av historien om striderna: nationalitets-, rasstrider, språkstrider, kyrkostrider och ekonomiska strider.

Trots allt detta såg det ganska förhoppningsfullt ut på fredsfronterna vid sekelskiftet och särskilt efter regeringarnas båda fredskonferenser i Haag 1906 och 1909. Det visade sig dock att dessa sammankomster företrädesvis gavo uttryck åt en internationell sällskaplig belevnhet med

älskvärda löften och avsiktlig underlåtenhet att blotta de djupgående orsakerna till oron i världen, vilken ock givit upphov åt militärväsendet. De underjordiska vulkaniska krafterna bröto sig fram genom denna förklädnad av vackert tal. Civilisationen demonstrerade sin mentalitet i det av statskonst och vetenskap organiserade världskriget. I krigets följe hotar nu tillika ett ekonomiskt ragnarrök.

Genom en slump har kriget å andra sidan tjänat de politiska fredssträvandena. Det har sopat bort de stora militärmonarkierna Hohenzollern, Habsburg och Romanow, vilket förut synts alldeles omöjligt. Det har för första gången genomfört de europeiska nationaliteternas självbestämmningsrätt i stora drag, vilket tillförne framstått som otänkbart. Det har i Europas oroliga hjärta avrustat fyra länder, Tyskland, Österrike, Ungern och Bulgarien, vilket före kriget skulle betraktats såsom ett mirakel. Det har i folkförbundet skapat ett frö till fredlig samverkan mellan alla folk. Det har slutligen, vilket ej få förbises, omsider inom alla kretsar väckt uppmärksamhet på national- och världsekonomiernas ordningar.

Allt detta och åtskilligt annat betydelsefullt har världskriget skapat. Det måste rättvisligen medgivas. Om hundra år och mera kommer man att säga det och varför kan man då icke säga det redan nu. Ty så förhåller det sig. De döda soldaterna ha icke dött förgäves. De ha med sitt blod utträttat, vad intet annat kunnat göra.

Världskriget har ock i segerberusningens ögonblick avlockat segrarne ett löfte om att komma efter med en avrustning, som de påtvingade andra. Det är nu, såsom vi förstå, lång väg i alla fall till den andliga och ekonomiska fattigdomens betvingande ens i deras brutalaste yttringar.

Folkförbundet och avrustningen.

Under kriget förde kanonerna samspråket mellan centralmakterna och ententemakterna. Emellertid förstodo de krigförande på båda sidor att de i sina diplomatiska proklamationer måste falla tillbaka på rättsgrundsatser såsom beveler till deras förehavanden. Ententemakterna hade lättare att framkomma med ideella synpunkter, då krigsförklaringen, närmast föranledd av skottet i Sarajevo, ej utgått från dem. De representerade också i sina konstitutioner och folklynnen en i viss mån mera utvecklad demokrati än som vid den tiden gjorde sig gällande inom centralmakternas statssystem. Häri inbegripes icke Ryssland som väl var förbundet med ententemakterna men intog en särställning.

I denna ömsesidiga rättfärdiggörelse, ackompanjerad av kanonernas dån, råkade båda sidorna helt naturligt in på avvägar. Sålunda förklarade centralmakterna att de ville befria alla ententemakternas undertryckta folk. Därpå svarade de senare, att de ville befria alla centralmakternas undertryckta folk. Ingen ville börja med sig själv. Dylika rättfärdighetsförklaringar betyda som bekant mindre än intet.

Emellertid virkade nornorna till sist in segern åt västmakterna, stödda av Nordamerikas förenta stater. Krigets böljor slogo plötsligt samman i en vapenseger med bränningar och skum på vågorna. Bland denna böljegång brottades fredshoppet. De neutrala förväntningarna om en utmattningsfred gingo om intet. I motgången hade de allierade, såsom människorna i allmänhet göra, fallit tillbaka på rätten såsom en andra försvarslinje. Nu skymdes denna åter i mycket bort av segern. Vid denna påfrestande situation ställdes de allierades förra rättstankar trots sin försiktighet inför ett svårt prov.

Det var emellertid nödvändigt och säkerligen även ett inre behov hos segerns organisatörer att i segerfreden giva ett uttryck för löftena om att lägga »grunderna för en varaktig fred». På detta sätt tillkom fredslutets organisation av ett folkförbund. Det har icke kunnat undvikas, att folkförbundets idéprogram eller dess pakt såsom det också kallas i mångt och mycket färgats av segerfreden. Programmet vill i god avsikt leda världen mot stjärnorna. Men på det står icke ens såsom mål den fullständiga avrustningen, utan endast en sådan jordisk företeelse som minskning av rustningarna. Det innehåller icke heller något om nationernas självbestämmanderätt i alla världsdelar. Man kan förstå att segerfreden ej gärna kunde vara med därpå i första taget, trots att kravet är för ett idéprogram fundamentalt. De så kallade militära och ekonomiska sanktionerna betyda, att även folkförbundet kan få föra krig mot en stat med vapen och utsvältning av dess till större delen oskyldiga folk. Detta är väl ett vanskligt för att icke säga farligt inslag i författningen. Det står fortfarande kvar trots att det i princip utdömts av de två nedan omförmälda samvetstraktaterna. Världsproblemets språkfråga saknas alldeles i programmet, ehuru världsspråket betyder en revolution i folkens förbrödring. Förbundet är vidare endast ett regeringsförbund. Ett omedelbart folkligt inflytande saknas. Det är väl ej för mycket sagt att den gamla diplomatien och segerfreden överskugga förbundet. Slutligen måste konstateras, att förbundet ännu är mera en europeisk intresserepresentation än en världsorganisation.

Oavsett dessa ofullkomligheter är förbundet även i sin linda av synnerlig betydelse. Det är en planta, som bör vårdas, så att den kan växa ut till det stora träd, som slutligen skall överskugga världen. Det har gripit sig an med sina svåra politiska uppgifter och samtidigt ägnat sig berömligt åt filantropiska bemödanden.

Politiskt har förbundet inaugurerat tre program: minskning i rustningarna, dock utan att våga ingå på krigens och militärväsendets djupgående orsaker; skiljedom i alla tvister, dock utan stöd hitintills av någon lag att döma efter i vitala tvistefrågor; samt säkerhet särskilt för Frankrike, Belgien och de nybildade staterna, dock med resignerat bibehållande av osäkerhetens grundorsaker. Det är emellertid en förtjänst att framföra konkreta angelägenheter till diskussion. Först därigenom

bliva svårigheterna avslöjade och nya bemödanden framlockade för att förstå och betvinga de senare.

Av de tre programmen står som sagt minskning i rustningarna påbjuden i förbundets akt. Man har därför varit angelägen att lägga sig i selen för denna sak. Enligt pakten skall förbundets råd utarbeta planer för rustningarnas begränsning och underställa dem regeringarnas avgörande. Sedan regeringarna godkänt planerna får den fastställda gränsen icke överskridas. När fredsslutet fastslog de besegrade fyra folkens nedrustning fastslogs också i texten, att detta skedde »som en början till nedrustningen av alla nationer». »Under mer än 10 år», för att begagna den politiska och fackliga internationalens förklaring, »har nationernas förbund, den blandade kommissionen, ja, otaliga kommittéer studerat och skrivit rapporter och hållit världen i väntan.» Något förverkligande av aktens förpliktelse till rustningsminskning har hitintills ej lyckats. Början gjordes ju ock genom att överlämna saken till en av uteslutande militärer tillsatt beredning, liksom förbundet senare överlämnade beredningen av Pariserpaktens samvetsklausulers konsekvenser åt uteslutande en kommitté av jurister. Det kan väl ej vara fruktbart att lägga prövningen av samvetsfrågors konsekvenser uteslutande i den formella sakkunskapens händer.

Sällan kan dock ett nyttigt genombrott i gammal ordning börja annat än genom misslyckanden. Genom dem faller saken oftast såsom man brukar säga framåt. Förbiseenden och misstag uppdragas, erfarenheter vinnas och beslutsamheten skärpes.

Emellertid, när människorna misslyckats praktiskt, falla vi gärna principiellt tillbaka på samvetsfronten. Under folkförbundets medverkan ha regeringarna år 1924 i det så kallade Genèveprotokollet förklarat »angreppskrig» vara ett internationellt brott och år 1928 i Briand-Kellogger eller Pariserpakten gått in för »krigets bannlysning» och »fördömt tillgripande av krig för lösande av internationella tvister». Samtidigt behålla staterna sina rustningar och förbereda sig därigenom att begå just det brott, som vi i vår själanöd brännmärkt i de två nämnda samvetstraktaterna. Vädjan till samvetena förpliktar och anklagar dock. Traktaterna äro därför ingalunda betydelselösa.

Något praktiskt måste emellertid äntligen göras, och för ändamålet har utlysts konferensen i Genève 1932. Den är en regeringskonferens, liksom folkförbundet är ett regeringsförbund. Ombuden å konferensen få endast handla efter regeringarnas instruktioner. Den gamla diplomatin håller i tömmarna. Den övre världens platoniska fredsvilja och obenägenhet mot avrustningen komma sannolikt att ligga som en börda över förhandlingarna.

Programmet upptar därför endast en allmän minskning i rustningarna eller, som det i Genèveprotokollet kallades, »en mönsterbudget för rustningskostnader». Intet är bestämt om nedrustningens storlek. Regerings-

sakkunniga och folkförbundsexperter ha varnat för illusioner. Det har till och med ifrågasatts att stanna vid förbud mot ökning av de nuvarande militärkostnaderna, ehuru de avsevärt överstiga kostnaderna vid världskrigets utbrott.

Folkopinionen.

Folken ha under gångna epoker hållits borta från utrikespolitiken. Nu stå de inför ett tillfälle. Lösningen av världsproblemet, i den mån det kan ske med ett ofullkomligt människomaterial, kommer dock till sist från folket. En förnimmelse i vida kretsar gör sig gällande, att nu måste det handlas. Regeringskonferensen är själv ett barn av den allmänna opinionens hotfulla inställning.

Opinionsyttringar ha inströmmat i form av mötesuttalanden och insamling av namn under petitioner. Tendensen synes i allmänhet vara att begära en avsevärd nedrustning med uppgivande av »det ständiga förhållandet, som nu slutligen uttömt folkens tålmod», såsom de två internationalerna uttrycka sig. Redan nu önskas totalförbud mot gaskrig. Även undervattenbåtskrig får sitta emellan ehuru mången anser, med ringa fog synes mig, detta böra bibehållas såsom de mindre staternas bästa värn mot de stora staternas krigsflottor. Där tillägges ett och annat av »mönsterbudgetens» hopplösa matematik i denna samvetsfråga. En sådan matematik är bland annat slagskeppens begränsning till 10,000 ton med rätt dock att i stället göra dessa allt mer effektiva i utrustningen.

Alla dessa opinioner avhålla sig så långt mig är bekant från att beröra krigens och militärväsendets djupliggande orsaker. Däremot förordas av opinionen likställighet i rustningar. Denna får dock ej sökas, säges det, genom upprustning av de nedrustade staterna utan genom en väsentlig omedelbar och allmän minskning i de övriga staternas rustningar. Detta är en särdeles viktig punkt i opinionsbildningen. Därmed kan nämligen sägas att fredsoptionen tagit avstånd från kraven inom de fyra genom nämnda fredsslut nedrustade stater.

En inkonsekvens och svag punkt på samma gång i opinionens framträdande är att den även i detta sammanhang talar endast om allmän minskning av de övriga staternas rustningar. Därmed blundar den oöverlagt för det viktiga aktuella problemet om ytterligare separat även kallad nationell avrustning. Indirekt har dock genom nämnda framträdande givits ett starkt stöd åt den separata avrustningen.

Man får nu ej heller glömma att dessa meningsyttringar äro framburna från en myckenhet olika nyanser i den politiska uppfattningen i allmänhet och inställningen särskilt till militärväsendet. Genom att de olika inställningarna ej föra fram sina skiljaktiga konsekvenser av deras allmänna uttalanden så blir opinionstormen konturlös och vilseledande.

Understundom kräver opinionen efter konferensen ett fortsatt nedrust-

ningsarbete, »till dess varje krigsförberedelse försvunnit ur världen». Icke ens i sådant fall räcker eftertanken till att ens antyda något om de realiteter som måste först revolutioneras innan nämnda radikala slutresultat kan vinnas.

Krigens djupliggande orsaker.

Det ligger sålunda makt uppå att de verkliga realiteterna i avrustningsfrågan icke glömmas bort. I utkastet till konventionen att föreläggas regeringskonferensen i Genève saknas de likaledes. Reservationer till utkastet finnas, men endast Woo Kai Seng från Kina berör denna sak. »Vi måste även ta itu med de djupliggande orsakerna, de moraliska faktorerna», säger han. Hemma och ute, hos svenska statsmakterna och vid mångahanda internationella sammankomster har jag överallt mött obenägenhet, ofta desperat, från de ledande personerna och instanserna att vid behandlingen av nedrustningen inlåta sig på krigens verkliga orsaker.

Européer gömma och glömma således gärna fredsfrågans realiteter. Man synes frukta dem som döden, kanske därför att de äro döden för privilegierna, orättvisorna och okunnigheten. Historien om striderna tala dock högt om verkligheterna. Å ena sidan de nedbrytande striderna med vapenmakt som yttersta utväg: nationalitets- och rasstrider, språkstrider, kyrkostrider och ekonomiska strider. Å andra sidan den uppbyggande striden, som tar avstånd från vapenvåldet, nämligen självöverninnelsen.

För att ställa frågan mot väggen har vid 1931 års riksdag med första kammarens tillstånd utrikesministern interPELLERATS av mig om bland annat följande spörsmål: anser regeringen utsikt föreligga att genom skiljedom befria utomeuropeiska folkslag från europeiska maktens välde? **Ministern** svarade, att vägen var uppenbarligen lång till att även »de djupliggande orsakerna» kunde lösas på fredlig väg. Äntligen således ett klart besked varför regeringarnas nedrustningssträvanden hittills strandat, ett grundskott mot en laglös skiljedom såsom universalmedel, en sannolikhet för att ej heller året 1932 kan komma till något större djup med saken.

Äro, såsom Genèveprotokollet och Kelloggpakten deklarerat, krig brottsliga, beror det väl därpå, att *deras orsaker äro de verkliga förbrytelserna.*

Nationalitets- och rasproblemet.

Nationalitets- och rasstrider äro sedan gammalt en av de huvudsakliga krigsanledningarna. Nu resa sig mer än någonsin intressesatsarna mellan vita rasen såsom herre över Europa och dess dotterkontinenter samt gula rasen med Asien till hemvist och svarta rasen med Afrika till

urhem. Den röda rasen, indianerna, Amerikas urinvånare, utrotas eller sammansmälta med de vita invandrarna.

Asiens uppvaknande är nutidens största politiska bekymmer vid sidan av de ekonomiska problemen. Kinesiska utrikesministern svarade ej länge sedan på en svensk tidningsintervju i korthet sagt: Asiens frigörelse från Europa är nu kommen och därför behöver Kina en stark härordning. Så enkelt är problemet. Indien är i ständig rörelse för sitt oberoende. De infödda befolkningarna i den vita rasens övriga besittningar i Asien gå i väntans tider. Sedan stunda åtskilliga uppgörelser mellan Asiens egna nationaliteter.

Även över Afrika ruva väldiga konflikter.

Sydafrikas förenta stater styras av vita, men den stora majoriteten utgöres av en intelligent negerstam. De vita slå vakt om sitt övervälde och skydda sig mot invandring av andra färgade genom drakoniska författningar. Samhället har till motto: »endast för européer». En krigsförklaring således. De svarta börja organisera sig politiskt och kräva jämlikhet. De vita gå i bävan för framtiden.

Centralafrika, de svartas urhem, betraktas av de vita som god pris. Från Centralafrika härstamma dock Nordamerikas negrer, som civiliserats. De senare anse rättvisa och jämlikhet aldrig kunna nås i samboende med vita. De ha börjat organisera sig politiskt och uppställt som mål en återvandring till urhemmet för att där i samverkan med central- och sydafrikas negrer bilda ett stort negerrike. Det är långt dit, men vad kan ej inträffa?¹

I Nordafrika, en utsträckt arm av Asien, är ställningen ej heller något lekverk för det europeiska framträngandet trots dettas förtjänster om landets uppodling och bebyggande. De inföddas anspråk på självbestämningens rätt ligger på lur. Egyptens emancipationssträvanden och kriget med Riffelkabylerna tala ett tydligt språk. Likaså våra personliga erfarenheter från ett besök i Stockholm 1917. Det året konstituerades i Stockholm en holländsk-skandinavisk socialdemokratisk kommitté med uppgift att sammankalla dit en allmän internationell socialistkonferens, som skulle göra slut på kriget. Lockade av ryktet i världen om detta ljus i mörkret kommo på senhösten 10 muselmän till Stockholm såsom representanter för undertryckta muhammedanska stammar uti Egypten, Tripolis, Tunis, Algeriet och Marocco ävensom i Georgien, Turkestan och Indien. De möttes dock här som annorstädes av en vanlig företrädesvis europeisk politik. Innan de återvände med oförrättat ärende togos de om hand av 1916 års fredskommitté, som ordnade ett möte åt dem genom privata inbjudningar. Victoriasalen blev fylld av folk. De framlade ett gemensamt uttalande samt yttrade sedan var och en i korthet vad han hade på hjärtat. En indier yttrade såsom avslutningsord: fred åt de krigande nationerna, frihet åt de undertryckta folken, kärlek åt alla.

¹ Se På vikingasträt i Västerled av C. Lindhagen.

Indien åt indierna. Anförandena översattes. Detta var allt, som det förlovade landet kunde skänka dem. Denna episod talar för sig själv.

De europeiska *nationella minoriteternas rätt* äro också en brännande nationalitetsfråga. Nationalitetsfrågan i Europa har som sagts lösts genom kriget i grova drag. Fortfarande kvarstår dock minoritetsfrågor och fredsslutet har ökat misstämningen genom hårdhänt behandling av besegrade folk, särskilt Ungern och Bulgarien beklaga sig. Hatet är obeskrifligt. Vid interparlamentariska unionens konferenser äro dessa angelägenheter de enda, som framkalla hetsiga diskussioner. Om de undertryckta majoriteterna i Asien och Afrika talas aldrig något, med undantag för Egypten, vars emancipation då och då föres på tal av egyptiska konferensdeltagare. Så mycket har dock vunnits, att revision av uppenbarligen förhastade beslut i fredstraktaterna beträffande Europa börjat skylta på dagordningarna.

»Brottsligheten» i nationalitets- och rasförtrycket fastslogs redan på 1700-talet av Montesquieu, den liberala statens organisatör, i följande ordalag: »Om jag visste något, som var gagneligt för mig själv, men skadligt för min familj, ville jag riva tanken därpå ut ur mitt sinne. Om jag visste något som var gagneligt för min familj men icke för mitt land, ville jag försöka att glömma det. Om jag visste något, som är gagneligt för mitt land, men skadligt för Europa eller *gagneligt för Europa, och skadligt för mänskligheten*, ville jag betrakta det som en *förbrytelse*.»

Jordens befolkningsfråga.

Med nationalstriderna sammanhänger jordens befolkningsfråga. Den vita rasen förfogar över jordens kolonisationsmöjligheter. Även Asiens folk behöva emigrationstillfällen. Överbefolkningen är oerhörd i Japan, Kina och Indien. Endast Syd-Amerika står ännu öppet för de färgade rasernas immigration. Det är väl dock allenast en tidsfråga när invandringen även dit förbjudes.

Japaner har brukat ibland kalla östra Sibirien för sitt förlorade Elsas-Lothringen. Japans befolkning ökas årligen med inemot en miljon innevånare. Asiaterna bruka säga, att de väl få försöka att skaffa uppehälle åt sina folk genom industriell konkurrens med européerna på dessas egna marknader. När detta hopp slutligen brister återstår för dem, såsom de ibland framhålla, allenast — kriget. De nu pågående vapenskiftena mellan Japan och Kina äro utslag av en sådan kamp för tillvaron även mellan asiaterna.

Det återstår visserligen en fredlig utväg, nämligen minskning i barnantalet. Den japanska regeringen lär för åtskillig tid sedan utfärdat ett manifest med uppfordran till folket att börja begränsa sitt barnantal. Sannolikt måste det möta svårigheter att lära en nation återhållsamhet, för vilken den under århundraden stått främmande.

Det är dock lika synd om en betryckt människa i Asiens hungerdistrikt, som i Europas grottekvarnar. Programmet »endast för européer» är även här en krigsförklaring.

Panuropa.

Att stater, som geografiskt och ekonomiskt stå varandra nära i id och strid, sysselsätta sig särskilt med varandra är en naturlig sak. Betänkligt däremot är Europas mentalitet att betrakta Europa som världen samt Paris, London och Berlin såsom Europa.

Det är emellertid en lycklig efterverkan av kriget och dess ekonomiska desorganisation, att européerna numera allmänt börja intressera sig för att reda ut sitt virrvarr. Förr var det endast enstaka gestalter, som sysslade med denna angelägenhet.

Uppbyggandet av ett enigt Europa bör väl förutsätta, att den europeiska frågan samtidigt inordnas under världsproblemet, och att hänsyn tages till de asiatiska och afrikanska befolkningarnas rätt. Det bör alira minst få ifrågakomma att den Paneuropeiska idén utnyttjas till att sammansvetsa alla europeiska stater till en vakthållning kring de imperialistiska staternas intressen i främmande världsdelar och utmynna kanske rent av i ett vapenförbund för att slå ned Asiens uppvaknande. Vidare kräver Europas enande liksom dess samförstånd i världen, att regeringarna och deras folkförbund gripa sig an någon gång med världsproblemet språkfråga.

Av denna senare överväldigande fredstraktor är man icke heller intresserad i Europas ledande kretsar. Då jag en gång av Kudenhove Calergi blev uppfordrad att skriva något i den av honom startade Paneuropeiska rörelsens tidskrift »Panuropa», sände jag en uppsats om världsspråket. Jag tog för givet att en sådan sak skulle särskilt ligga för en Paneuropeisk rörelses röst. Därpå svarades från förbundets expedition i chefens frånvaro, att förbundet ännu ej tagit någon bestämd ställning till världsspråksfrågan, och därför ej var berett att börja någon diskussion om den saken.

Ganska belysande var en episod vid den allmänna fredskongressen i Bryssel sommaren 1931. Den europeiska unionen stod på dagordningen. En särskild kommission med förre grekiske statsministern M. A. Papanastassiou skulle förbereda ämnet. Jag hade motionerat, att kongressen ville uttala sig för samt hos folkförbundet och nedrustningskonferensen framhålla ovannämnda två synpunkter. Kommissionens ordförande och två andra medlemmar sade mig vid enskilt samtal, att de funno det första betonandet särdeles viktigt för undvikandet av missförstånd om den tillämnade unionens avsikter. Däremot ansågo de, att kongressen ej borde inlåta sig på världsproblemet språkfråga. När resolutionsförslaget framlades fanns intet uttalande ens i det förra avseendet. Kongressen följde naturligtvis sin kommission.

Världsproblemets språkfråga.

Nära förbundna med nationalitetsstriderna äro språkstriderna. Det är efter språket man bedömer tillvaron av en nationalitet i de politiska uppgörelserna och icke efter blodprov, från vilket folkslag en individ stammar. Språkförbistringen har sedan gammalt varit den verksammaste anledningen till att skilja nationer, sprida fiendesinne och förhindra samförstånd.

När världsproblemet nu alltmer tvingar sig på de genstörtiga människorna, skola vi ej föreställa oss, att vi kunna undgå den politiska nattsida, som ligger i frånvaron av ett världsspråk.

Världens språksystem är det sämsta möjliga. Det vilar över detsamma ända till fulländning något av vad vi pläga kalla medeltidens mörker. I sak ha de olika nationalspråken varit de verksammaste anledningarna för att skilja nationer åt och sprida fiendesinne. Varje nationalspråk är dessutom till sin byggnad ett samelsurium. De äro för övrigt visst icke, såsom det påstås, »levande», utan så gott som stendöda språk för de flesta, som ej hava dem till modersmål.

Vilket elände erbjuda icke de internationella förhandlingarna av alla slag med det nuvarande språksystemet. Vilka himmelshöga portförbud uppreser det icke för människornas utkomstmöjligheter, fjärrsyner och förbrödring.

Tillståndet blir sannerligen icke mildrat genom att därtill kommer ett traditionellt privilegium för franskan, engelskan och tyskan att alla tre vara världens officiella språk. Vilken underkastelse betyder ej en sådan ordning för alla andra språkfamiljer. De senare kunna ej på samma sätt göra sig gällande, deras inflytande blir handikapat. Vilka uppoffringar i tid, arbete och omkostnader måste de icke underkasta sig, utan någon motsvarande valuta, för nyttan och äran att få slava under de tre »stora kulturspråken». De svenska skolbarnens hat till skolan och jubel i avskedets ögonblick ha till stor del sin rot i avskyn och hopplösheten inför de tre privilegierade språkens monstruösa grammatikor, nyckfulla ordförråd, regellösa satsbildningar och barbariska motsättningar mellan skrift och uttal.

Man skulle kunna tro, att det vanliga förståndet revolterade mot en sådan ordning. Men så är icke alls förhållandet bland den överklass, som fortfarande behärskar maktställena. Det är från de djupa leden som här, liksom i de flesta världsproblem, insikten och initiativen komma till det oundvikliga: ett världsspråk vid sidan av modersmålen.

Där erfarenheterna om det nuvarande tillståndet borde vara störst, sätta vi sålunda upp ett förvånat ansikte inför folksjärens intuition även på detta område. De högsta ledningarna av staternas, folkförbundets och interparlamentariska unionens utrikespolitik intressera sig icke för denna fredsfråga. Den är luft för dem. Ingen förpliktelse, märkligt nog, att

ens studera saken gör sig gällande. Vederbörande röra sig i ämnet med de naivaste begrepp ur egen fantasi.

Det enda man på den europeiska kulturens höjder kommer sig för med är att från missgynnade språkfamiljer söka komma sig upp i de privilegierade nationalspråkens societet och därigenom öka oredan. Man begär således till en början att det egna språket också skall bli »kongressspråk». Det är särskilt spanjorer och italienare, vilka här och var framtråda med dylika anspråk. Ett djupt intryck har på mig efterlämnat Lenins svar år 1918 på min uppfordran till honom att verka för ett världsspråk. »Varför skall det vara ett språk», sade han, »vi hava redan tre världsspråk och ryskan blir det fjärde.»

Således mänskligheten måste hava ett världsspråk vid sidan av modersmålen, och den kommer också att få det en gång, trots traditioner och systemet Europas motstånd.

Det gäller då till en början en uppslutning kring den »rena världsspråksidén». Man kan icke begära, att människor, som ej intresserat sig för problemet och än mindre inträngt i detsamma, skola vara klara med det ena eller andra språksystemets företråde. Men vederbörande borde åtminstone kunna lägga märke till de obefordrade befolkningslagrens bemödanden att bryta sig ut ur världens nuvarande språksystem och finna någon utväg för sin andes och sin utkomsts flykt utöver landgränserna.

Det är föga uppbyggligt att världens styrelser låta dessa små krafter famla sig fram och delvis motverka varandra under ledning av olika projekt till världsspråkssystem, som bjuda ut sig. De borde verkligen kunna göra anspråk på, att medeltiden i världens styrelse på denna punkt jagas bort till skuggornas värld. Ett internationellt övervägande av denna *fundamentala fredsfråga* måste väl någon gång komma till stånd. Folkförbundets avrustningskongress 1932 borde för att tillägna sig åtminstone en begynnande förnimmelse, upptaga bland annat även detta huvudkapitel i världsproblemet till beaktande.

Till folkkravet på ett världsspråk må anknytas några erinringar om det system, som bör väljas.

Världsspråksfolket, som under senare tider hängivit sig åt denna angelägenhet, har ganska klart för sig följande självklara förutsättningar: världsspråket måste vara neutralt, logiskt byggt och överkomligt för de stora folklagren. Därmed äro alla nationalspråk uteslutna från att upphöjas till världsspråk. Inget av dem uppfyller nämligen något av dessa tre grundbetingelser.

Världsspråket måste vara neutralt. Den språkfamilj, som fick sitt nationalspråk upphöjt till världsspråk, skulle få ett överväldigande inflytande i alla avseenden över alla andra folk, ja, det skulle i tidernas längd kanske införliva dem med sig. Detta kunna de andra nationaliteterna icke nu finna sig uti.

På grund av den slaviska vördnaden för de tre privilegierade national-

språken har knappast någon av dessa språks tillskyndare kommit sig för att föreslå till världsspråk något annat än ett av dessa tre nationalspråk, ehuru säkerligen andra, såsom exempelvis spanskan, äga på grund av sin byggnad och uttal större förutsättningar.

Tyskan är nu definitivt utslagen genom kriget. Återstå således såsom rivaler franskan och engelskan. De franska anspråken dominera ännu folkförbundet. Från detta kan således ej väntas något initiativ under de närmaste tiderna. Motion väcktes en gång inom förbundet till förmån för det neutrala, logiska och överkomliga världsspråket esperanto. Detta förordades ock av förbundets sekretariat. Men förslaget föll i förbundets av det franska inflytandet behärskade kommissionen för intellektuellt samarbete, till vilken avgörandet hänvisades. Sedan ha de regeringsombud som intressera sig för esperanto icke vidare återkommit. Till dem hörde särskilt målsmännen för lilla ententen. Man säger att en huvudsaklig anledning därtill varit, att dessa länders statsmän »icke vilja äventyra sitt inflytande» i förbundet, genom att komma i minoritet för något av sina förslag. Det är icke uteslutet att så kan vara förhållandet. Ty en sådan mentalitet vilar för närvarande över parlamentarismens idé i praktiken.

Den andra rivalen, engelskan, har på de europeiska tinnarne flera förespråkare än franskan. Merendels otillgängliga för världsspråksidén, kunna de ej tänka sig något annat språk få ifrågakomma än ett av dessa tre språk, vilka anses utgöra förutsättning för »bildning». Med denna bildning förhåller sig det emellertid på det sättet, att fransmän och engelsmän i regel äro obildade i alla andra språk än deras eget. Vid internationella förhandlingar kunna de sämre än de flesta följa med desamma. Trots detta hava de en företrädesrätt att alltid få tala på sitt modersmål och samtidigt, ehuru detta ju icke är någon förtjänst, bli betraktade av auditoriet såsom utposter för den högsta »bildningen» inom detsamma.

Själva taga de engelsktalande inga initiativ att göra sitt språk till världsspråk. De äro mera passiva än fransmännen i detta avseende. Det är från anhängarna i mindre länder av engelskans, franskans och tyskans supremati, som man kastar sig över engelskan som världsspråk, om det nu nödvändigtvis skulle behövas något sådant. Särskilt stå här svenskarna i första ledet, ehuru även de nationalistiska i andra frågor, hava de ingenting emot att bliva angliserade på förenämnda omväg. Emellertid tar icke heller svensken något initiativ. Han begagnar blott förord för engelskan för att få bibehålla de förtryckta språkens förnedring.

Ett undantag utgör dock professorn i engelska språket Zachrisson i Uppsala. Han har länge ivrat för engelskan såsom världsspråk. Kravet på att ett sådant språk skall vara neutralt, upptar han dock aldrig till bedömande. Anspråken att det bör vara logiskt och överkomligt för de stora folklagren anser han tillräckligt uppfyllda i engelskan. Dock har han måst medgiva, att logiken brister fullständigare än i något annat språk mellan skrift och uttal. Knappast ett ord uttalas så, som det skrives, och ett så

barbariskt tungomål kan väl redan av denna anledning icke ifrågakomma såsom ett mänsklighetens gemensamma språk till samförstånd. Denna brist har nu professor Zachrisson sökt avhjälpa genom att utarbeta ett språk kallat Anglie. Det är, såsom redan namnet angiver, fortfarande engelska eller med andra ord ett nationalspråk. Men han har sökt att i möjligaste mån rätta skriftspråket efter uttalet. Därigenom kommer emellertid de latinska rötterna i det engelska skriftspråket att fördunklas eller utplånas och förvandlas därigenom mer eller mindre till en lumphög. Anglie innefattar således ett försök att med ett oneutralt språk, byggt på en lumphög, söka lösa världsspråkfrågan. Jag förmodar att även de engelsktalande i det stora hela skola komma att ställa sig minst sagt tveksamma.

Det återstår således, vilket också är det intresserade världsspråksfolkets samlade mening, såsom enda utväg, att skapa ett särskilt språk, som är både neutralt, logiskt och överkomligt för de stora folklagren.

Specialister på en sådan uppfinning framträda här och var sedan länge och söka överbjuda varandra för att finna det »bästa möjliga språket». Det bästa uppnås dock aldrig i vår värld. Allra minst har det inträffat, att det sämsta möjliga kan, såsom nu här och var ifrågasättes, i ett slag hoppa över till det bästa. Man må också besinna, att dessa uppfinnare intressera sig ganska litet för mänskligheten. Den som i världsspråksfrågan bara väntar på det bästa kommer att ruinera världsspråket. De »moderna» Ido, Occidental, Novial och Anglie äro säkerligen icke heller det bästa. Ido har ju redan övergivits av sina gamla ledare. Medan de syssla med att slå ihjäl varandra går tiden och nya moderna system komma att beteckna de nämnda konkurrenterna såsom »alldeles föråldrade och ohjälpligt distanserade». På detta sätt får mänskligheten aldrig något världsspråk.

Folken böra därför nu taga saken i egen hand. Man har i detta världsproblem hunnit fram till en milstolpe, som icke bör föraktas. Det har kommit ett språk som uppfyller de primära betingelserna att vara neutralt, logiskt och överkomligt för alla. De ändlösa uppfinningarna böra någon gång göra halt. Man måste till sist bestämma sig för ett visst språk, annars rinna som sagt alla bemödanden bort i sanden.

Verkligheten säger oss nu, att esperanto är det enda världsspråk, som för närvarande blivit en realitet både på djupen och alltmer även upp emot höjderna.

Det studeras och inläres i vinklar och vrår i alla länder som i intet annat världsspråkssystem. Jag har hört det talas flytande i alla frägor. Jag har bevistat en kongress, representerande 37 nationalspråk, med esperanto som enda kongressspråk. Det har även slagit nationalspråken ur brädet så tillvida, att endast en esperantist kan resa så gott som genom hela världen och röra sig även bland folken med ledning av sitt språk med stöd av dess internationella organisation.

Esperanto användes redan som internationellt korrespondentspråk av handelskamrar, nykterhetsorganisationer och andra sammanslutningar.

Det har som sagt förordats av folkförbundets sekretariat i en omfattande utredning och av engelska vetenskaps societetens språkkommitté. En mängd arbetsorganisationer och ideella sammanslutningar ha anslutit sig till esperanto. Icke på grund av insikt om att det skulle vara det bästa som kan uppfinnas, utan därför att de förstått, att det måste bli ett slut på de ändlösa uppskoven och att här förelåg något, som visat sig mäktigt att omvandla drömmen till verklighet.

Det experimenteras alltmer med esperanto i skolorna i många länder, många regeringar sända ombud till esperantokongresserna, det har vunnit tillträde till telegrafverken och radioutsändningarna o. s. v.

Asien gynnar esperanto såsom ett för dess folk överkomligt språk. Japanner och kineser lära erinra, att esperantos nybildning av ord påminner i viss mån om de japanska och kinesiska språksystemen. Universitet i Japan ha utbytt sina rapporter på franska, engelska eller tyska mot rapporter på esperanto. I Asiens uppvaknande ingår över huvud taget en föresats att frigöra sig från det europeiska språkförtrycket.

En stor litteratur föreligger på esperanto. Översättningar från nationalspråk på alla områden låta sig väl genomföras.

Nationalspråken ha smärtfritt men kaotiskt bytt gestalt under tidernas lopp. I vissa fall ha de från början till och med tillverkats genom påbjuden sammansmältning av munarter. Det unga världsspråket kan organiskt med insiktsfull ledning oavslutligt förbättras under evolutionen. Folkförbundets sekretariat har förklarat att esperanto redan är vordet ett levande språk, som talas i alla världsdelar och är mäktigt av utveckling. Det skulle, antaget som världsspråk, i varje fall omedelbart revolutionera de mellanfolkliga förhållandena genom att möjliggöra andarnas förbrödning och jämbördigt inflytande. Detta är i sanning vinning nog.

Frånvaron av ett neutralt logiskt och lättlärt världsspråk vid sidan av modersmålen, vilket inläres i alla världens skolor, äro ett mäktigt hyende under militarismen. Alltså förtryckta språk i alla länder förenen Eder!

Regeringarnas och deras klientels försummelse av världsspråkets språkfråga, deras förakt för menige mans bemödanden för en lösning, deras envetenhet att hålla sina egna folk nere under trycket av franska, engelska och tyska språkprivilegier, är icke detta också en förbrytelse.

Ofta angives frågan gälla ett »internationellt hjälpspråk». Detta är särdeles vilseledande och förringar sakens betydelse. Världens gemensamma tungomål blir ett självständigt suveränt språk och i än högre grad än ett nationalspråk. Det betyder en revolution i förhållandet mellan folken och möjligheterna för individen, när världsspråket kommer med sin nya värld.

Kyrkornas strider om dogmerna.

För liten uppmärksamhet ägnas åt kyrkostriderna.

Religionerna äro en makt i samhället med djupa rötter. De äro det först därför, att de uppbäras av ett strävande att sammanslä den kända och

den okända världen till ett. Religionerna söka även fylla en hel del osynliga behov inom den gripbara verkligheten. Tomrum finnas där, som behöva fyllas, betryck och sorger, för vilka varje samhällsordning står främmande. Religionerna äro slutligen mäktiga därför att de vanligen ägna omsorg även åt samhällslivet genom att till vägledning för sammanlevnaden uppställa en social etik, byggd på sanning och rättvisa.

Den sociala etik som förkunnades av Kristus och före honom av andra religionsstiftare och filosofer, är sublim och kan icke av någon tid överbjudas.

Nazareens farliga läror begabbades och fördömdes. När de härskande ej längre kunde stå emot denna mäktiga rörelse övergingo de själva till densamma. Den kristna religionen blev officiell och därmed började dess förfall.

Hierarkierna kommo. I strid mot mästartens bud ha kyrkorna i regel ställt sig som maktens och penningens tjänare i upprätthållandet av de samhälleliga orättvisorna. Särskilt har man beflitat sig att utlova frälsningen på andra sidan graven såsom en gottgörelse för de upprätthållna vedermödorna härnere. På detta sätt skapades en andlig trældom vid sidan av den ekonomiska. Rättvisligen måste dock medgivas, att kyrkans tjänare ibland organiserat en omfattande välgörenhet.

För främjande av upplysning, samförstånd och fred mellan folken är det på tiden, att folket befrias från den rena evangeliska läran, den katolska läran, den mohammedanska läran och andra konstruerade medeltidsdogmer såsom folkens själasörjare samt att i stället i staternas styrelser införa kristendom eller något, som åtminstone påminner om densamma. En sådan framställning i opinionssyfte väcktes år 1922 i svenska riksdagens första kammare och tillvann sig privata sympatier även på höjderna.

Kristendomen blev sålunda icke befriaren från fattigdomen på jorden vare sig den ekonomiska eller andliga. Kyrkorna vilja vara själasörjare men hierarkierna avspisa själarna med dogmer, utan betydelse för livet. Vidskepelsen odlas, människorna söndras och den levande religiositeten utplånas. Därigenom bidra även kyrkorna att bereda jordmån för militarismen. Är icke allt detta jämväl en *försyndelse*.

Vid nordiska fredskongressen i Köpenhamn sommaren 1931 yrkades, att kongressen skulle göra ett enahanda uttalande. Vid omröstning fick detta förslag 6 röster, medan 14 röstade emot. I konferensen hade mött upp 200 deltagare, som samvetsgrant bevistade förhandlingarna. De flesta närvarande deltog ej i omröstningen. De tvekade således, vilket visar att saken väckte intresse och tydligen talde att tänka på.

Ekonomiskt ragnarök.

Vi befinna oss nu öga mot öga med ett ekonomiskt ragnarök. Trots tidens underbara maskinteknik är ingen mekanisk metod till hands för att

möta äventyret. Detta är icke ett verk av individerna utan av systemet och dess blinda öde.

Liberalismen sökte skapa politisk frihet och har väl, så vitt möjligt, ärofullt fyllt detta värv, om det ock i dessa tider tillfälligtvis hotas av diktatursträvandena. Därtill kunde liberalismen ej undgå det ekonomiska problemet. Detta löstes genom proklamerande av »*näringsfrihet*». Denna grundsats är ej principiellt betydelsefull och då den genomfördes lände den även praktiskt till övervägande gagn.

Idén var emellertid också farlig därför att den lämnade det starka fritt spelrum att nedtrampa det svaga. Liberalismen kunde än mindre förutse de tekniska uppfinningarna och det ekonomiska världskriget, som därigenom möjliggjordes.

Nu stå vi lamslagna inför nationalekonomernas framfart, byggt som det är på konkurrens utan barmhärtighet, maskinteknik utan måtta, och ett själlöst finanssystem, som är till främst för att förtjäna på människorna och mindre för att hjälpa dem. Avståndet är ej längre något skydd för konkurrensen. Krig råder överallt på liv och död mellan kontinenter, stater, trustar och individer, mellan miljonarméer av varor, skapade av miljonarméer av underbara maskiner och en finansiering, ledd genom miljonarméer av aktier. För upprätthållande av denna ordning även kallad samhällsordningen stå miljonarméer av soldater rustade.

Varje land söker nu rädda sig så gott det kan. Varje stat söker exportera egna varor och människor samt förbjuda import av andra staters varor och människor. En ren katastroforganisation således och lika olös- lig som cirkelns kvadratur.

Liberalismen ville ta hand om individen men dess system har genom oförutsedda tilldragelser förvandlat individerna väsentligen till brickor i ett spel, viljelösa kuggar i ett maskineri. De juridiska personerna ha trätt fram i deras ställe såsom representanter för ett oblidkeligt öde. Aktie- systemet, som saknar själ.

Varje fabrik, som gungar på världsekonomiens hav är ett krigsskepp. När som helst äventyrar det, att konkurrenter sända ut mot detsamma sina torpeder i form av nya patent, förbättringar i fabrikationen eller stora sammanslagningar av fabriker som kunna tillverka varorna för ändå billigare pris. Och så sjunker det torpederade krigsskeppet i djupet med hela sin besättning. På samma sätt med andra storfinansiella företag. Sådant är det nuvarande systemet i hägnet av näringsfriheten.

De s. k. Geddesyxorna härja likaledes i ämbetsverk och enskilda företag utan medkänsla för människorna. Även på detta sätt kastas individerna redlöst ut på landsvägarna och gatorna i arbetslöshet och nöd. Och detta kallas i statsmaskineriet för en förtjänstfull statskonst. De juridiska personerna äro skapelser av lagstiftningen. Samhället kan väl börja överväga modifikationer i denna lagstiftning för att förekomma den mest överhängande oredan. Varför skall det exempelvis vara tillätet att under

aktiebolagsstiftningens hägn anlägga, nedlägga, förflytta och sammanslå fabriker utan prövning av behovet och folkets existensmöjligheter.

Arbetsstillfällena i landet måste väl anses vara till för folkets uppehälle och icke bara för företagarna, de må nu kallas stat, kommun, bolag eller enskilda företagare. Detta borde vara ett huvudsakligt problem för dagen. Den enes död, bör icke få vara den andres bröd. Är icke en sådan världsordning i grunden likaledes en *förbrytelse*.

Ett sådant tillstånd är icke synnerligen tillgängligt för uppgivande av det yttersta medlet i all förtvivlad strid, nämligen vapenvåldet.

Självövertinnelsen.

Först och sist beror världsgåtans lösning av den andliga fattigdomens betvingande. Striden mot de förtryckande makterna inom oss eller »den sista striden», som blott den kan kallas. Det gäller samvetets seger över djuret inom människan. Här måste även statskonsten komma till hjälp. Likvärdig fostran — för alla — är grundbetingelsen.

Det andliga problemet har trots famlanden ännu en underordnad plats i statskonsten. Är detta icke en »synd mot den helige ande», vilken ju plägar kallas *den största synden*.

Ytterlig separat avrustning.

Den ytterligare separata avrustningen, det kardinalaste dagsproblemet, är jämväl en oförlåtligt förbisedd angelägenhet. Den kan även benämnas nationell avrustning till skillnad från den allmänna. »Isolerad» är ett oriktigt uttryck redan därför, att det gäller anslutning till den avrustning, som redan ägt rum i Tyskland, Österrike, Ungern och Bulgarien. Ett ideellt och praktiskt problem just nu, som ej heller ingår i konferensens program och likaledes är bortskymt i de folkliga opinionsyttringarna hitintills!

De olika staterna ha vitt skilda intressen i militärväsendet. Om alla skola vänta på alla, blir det intet av. De, som kunna avrusta fortare eller helt, böra väl göra det för eget gagn, för att stödja de fyra staternas avrustning och för att påskynda den allmänna avrustningen.

En fara är, att de fyra staterna börja begära »likställighet» genom rätt till upprustning. En sådan lösning av likställigheten synes folkopinionen vilja motsätta sig. Den förordar i stället de beväpnade staternas nedrustning. En ytterligare separat avrustning påkallas just av ett sådant program. Segermakterna ha i fredstraktaterna lovat att komma efter de fyra avrustade staterna. Varför skulle det då ej kunna förordas och tillåtas att andra stater, som hava bättre tillfälle därtill, komma efter tidigare än segermakterna?

Tyskland kallas av segermakterna fortfarande för stormakt. De senare stodo med mössan i hand och tiggde det avrustade Tyskland att ingå i folkförbundet. Tysklands storhet bestod således ej av dess militarism.

Det är landets arbetare och andliga värden, som gör det respekterat under alla förhållanden. Än mindre behöva väl smärre stater i gynnsammare ställning än Tyskland bygga sin säkerhet och sitt inflytande på en härsmakt. Genom ytterligare frivilliga anslutningar till de fyra avrustade staterna med bibehållande allenast av en ordningsmakt bildas en ny kulturmaktt i världen, som snabbare än eljest skulle hos världsmedvetandet och de segrande folken fästa uppmärksamhet på de rätta vägarna och krigens djupliggande orsaker.

Sverige — liksom Danmark och Norge — höra väl ostridigt till de länder, som främst äro kallade. Sveriges geografiska läge, dess förskoning från nationalitetsförvecklingar av betydelse, dess gamla frihet som alla respektera, dess oavbrutna fred sedan 1815 äro talande fakta. Därtill komma världskrigets ovannämnda vinningar för freden. Gamla lantmannapartiets och det gamla socialdemokratiska partiets »antimilitarism» var väl ej alldeles i saknad av en framsynt uppskattning av Sveriges ställning i världen.

För vilka krigsbehov skulle då Sverige fortfarande, till skillnad från de fyra avrustade staterna, behöva en fulländad härordning?

Anfallskrig är uteslutet, säga alla. Men nog utgör en härordning en frestelse därtill såsom förhållandet var med Sverige 1855, 1864, 1905 och 1915—1916. Försvarskrig mot en makt, som skulle vilja lägga under sig landet som en provins, såsom skedde i gamla tider, är också nu uteslutet. Ingen stat vill det och ingen stat skulle tillåtas göra det.

Återstår således »neutralitetsförsvar». Behövs för detta också en fulländad härordning? Under världskriget kränktes vår neutralitet på haven genom tyska och engelska ingrepp mot vår handelsflotta. Sverige inskränkte sig till en protest och lät vår flotta ej löpa ut på haven för att leverera batalj med tyska och engelska flottorna. Varför gjorde vi ej detta? Jo, därför att vi hade en för liten flotta. Den gamla, allt hitintills obekräftade farhågan för besittningstagande av en gottländsk hamn såsom replipunkt för krigiska operationer i Östersjön föresvävar fortfarande mången. Skulle det ske, protestera vi såsom under världskriget och efter krigets slut återfå vi vår hamn. Det vore väl en »förbrytelse» att av sådan anledning kasta landet ut i ett krig med dess brutala äventyrligheter.

En härsmakt är för övrigt ofta en lockelse både inifrån och utifrån till deltagande i krig. Hade Belgien varit avrustat och således endast kunnat protestera mot tyskarnas begäran att få tåga genom landet, hade det ej blivit utsatt för krigets fador och de tyska hotelserna särskilt år 1916 och följande tider om landets anektering. Det obehäpnade finska folket reste sig år 1905 genom storstrejk mot den ryska enväldsmaktens tilltag att väsentligen beröva landet dess författning. Den ryska styrelsen, som då var invecklad i krig mot japanerna, upphävde i följd av denna påtryckning sitt författningsbrott. Skulle det under några förhållanden lyckats finna genom ett väpnat uppror?

Nu tillkommer också de nya uppfinningarna på gaskrigets område. Därmed har kommit ytterligare ett tillskott i krigets orimligheter. Emellertid är det oriktigt att lägga dessa upptäckter till huvudmotiv för vår avrustning. Jag menar, att även om de nya förstörelsemedlen icke uppfunnits, äro skälen för en separat avrustning lika starka i alla fall. Världskriget var väl tillräckligt fasansfullt för att kunna göra ett bestående intryck utan att vi behöva söka våra väsentliga argument i framtida ännu större olyckor.

Den separata avrustningens förespråkare beskyllas för att vara lindrigast sagt obetänksamma. Om man nu, på sätt ovan försökts, ser fredsfrågan i verklighetens ljus och summerar ihop de förenämnda realiteterna, kan verkligen frågas: Vem är obetänksam? Är det avrustningsfolket, som kommer med den långa raden av ovan skildrade realiteter samt begär sakligt övervägande och synvidder utöver våra gränser. Vi behöva ej motivera någon militärvänlighet med att fäderneslandet är det käraste. Lika kär är nämligen för oss mänskligheten. Man kan väl ej få någon levande tillgivenhet för ett fädernesland, som ej ville vara en del, en målmedveten länk i mänsklighetens stora samfund. Och det vill vårt folk i själva verket. Motståndarna inlåta sig aldrig på någon undersökning. De leva i den gamla krigstraditionen. Däri ligger väl den tämligen fullständiga obetänksamheten. Det kan ju icke heller kallas moderat att ivra för ett radikalt upprätthållande av radikala missförhållanden. De militära, ekumeniska och civila kretsar, som till och med avvisa diskussion om den separata avrustningen, komma understundom dock med ett enda argument: den är en fara för freden. Till undertecknande av ett upprop om separat avrustning, som samlade trettio två underskrifter från kända personer inom skilda samhällsgrupper kommo även avböjande svar. Den framlidne ärkebiskopen formulerade sitt avböjande sålunda: »Vad frågan om en isolerad avrustning av ett land angår, så anser jag, att en sådan skulle innebära en fara för freden, lika viss, som det skulle vara en fara för samhället, om en stad som Stockholm eller låt oss säga Chikago, skulle avskaffa sin polismakt. Ondskan är sådan.»

Därmed är sagt, att även Tysklands avrustning innebär en fara för freden och då givetvis en ännu större än Sveriges. Bör då ej Sverige för ett undvikande av en så stor fara, som Tysklands separata avrustning medför, gå i selen för Tysklands upprustning? Därigenom skulle ju faran för freden bli på en väsentlig punkt avlägsnad.

Den allmänna fredsopinionen i skilda länder har som bekant tillsänt Genève en alldeles motsatt mening.

Det finns emellertid ett krig, som sällan omtalas, men ivrigt sysselsätter tankarna nämligen *inbördeskriget*, såsom en utväg i den sociala frågan. På de båda yttersta flyglarna bereder man sig som sagt till detta krig genom enskilda beväpningar. Benägenheten för ett officiellt militärväsende grundar sig till stor del på förhoppningarna att kunna genom detsamma

förhindra inbördeskriget och i nödfall kasta in denna härsmakt på den högra flygeln för att bekämpa den vänstra. Må man emellertid besinna, såsom redan erinrats, att denna härsmakt är sammansatt även av de båda flyglarnas män.

Hotet om nationalkrig är upphovet till de nuvarande nationella härordningarna. Upplösningen av klassmotsättningen inom varje land får gå sina egna vägar. En alltmer utbredd övertygelse inom folken förmenar, att dessa vägar böra inledas med människornas totala avrustning både enskilt och officiellt. Den allmänna rösträtten tillkom för att utbyta de sociala avgörandena genom vapenvåld mot det fredligare medlet, majoritetsbeslut. Först genom avskaffande av beväpningarna av alla slag kan den allmänna rösträtten äntligen börja fylla sin uppgift.

Folket tvingas då att samla sig efter vapenlösa linjer för lösningen av de stora problemen. Det allmänna bästa, rätt åt alla och orätt åt ingen, träda klarare fram såsom enande uppgifter. Ovannämnda djupare krigsorsaker bliva uppmärksammade och upphöjda omsider till politiska programpunkter. Ras och nationalitetsproblemen, världsproblemets språkfråga, själavårdens problem, och ekonomisk välfärd bliva äntligen föremål för aktiv statskonst. Den svenska separata avrustningen officiell och privat, vid sidan eventuellt av andra nationella avrustningar utöver dem som redan finnas, blir det första uttrycket av frivillig god vilja för att länka in utvecklingen mot dessa hägrande horisonter.

En ytterligare separat avrustning till befästade av fredsslutets avrustning och en ytterligare vägröjning därigenom för den allmänna avrustningen är således enligt mångas uppfattning det aktuella fredsproblemet för närvarande. Det gäller att vid sidan av landvinningarna i opinionen för avrustning nu åstadkomma något väsentligt. Sammanläggas de ovan antydda faktorerna, som ställa fredsfrågan i verklighetens ljus, bör det vara klart, att, ibland andra, skandinaverna och således även svensklarna äro kallade. Sverige står trots sin till antalet ringa befolkning nu i tillfälle att göra en insats i utvecklingen. Detta tillfälle bör icke försummas. Skall det icke ens kunna medgivas, att saken är förtjänt att begrundas?

Det lär visserligen vara svaga utsikter, att rustningsminskningskonferensen kommer till avsevärt resultat. Den har dock gjort den bestående insatsen att väcka problemet i det allmänna medvetandet.

Vill man ett resultat redan nu, som betyder något, bör väl av konferensen övervägas även skilda slag av etapper på vägen, vilka sedan i sin ordning bana väg för fortsättningen. En ofrånkomlig förutsättning är att krigets och militärväsendets djupliggande orsaker också beaktas. Förhandlingarna i Genève måste leda till spegelfäkteri om det, såsom även från vårt land ifrågasättes, skulle vara obehörigt att ens påminna där-om. Diskussionen om den separata avrustningen framtvingar i varje fall

ett dylikt beaktande, som klargör olika staters inställning och beredskap i avrustningsfrågan.

England finner sig just nu tvunget att ingripa med sin vapenmakt mot Indiens frihetsrörelser. Japan och Kina kämpa i förtvivlan om kolonisationsmöjligheter för sin överbefolkning. Trots detta skola samtidigt engelsmän, kineser och japaner i blinda anmodas i Genève att desorganisera sitt militärväsende utan att skapande av internationell rättvisa på de omstridda punkterna ens ifrågasättes. Världsproublemetets språkfråga, den effektivaste och överkomligaste fredsgarantin, skall i Genève betraktas såsom en för världsproublemet ovidkommande angelägenhet. Likaså det underminerade odlandet av vidskepelse och fanatiska motsättningar genom de kyrkliga hierarkiernas dogmbildningar. Den ekonomiska intressekampen rasar på djupen med oavlätlig vädjan till vapnens makt och ändå skall täckelset höljjas i Genève över dessa verkligheter just då man går att diskutera avrustningsproublemet.

Under sådana förhållanden får man väl, såsom svenska diplomatiska experter tillrätt, icke invagga sig i illusioner om resultatet av konferensen. I dagarna har enligt meddelande i pressen nordamerikanska utrikesministern förklarat, att några minskningar i Förenta staternas militärväsende icke kan nu ifrågakomma. Den svenska utrikesministern meddelade under årets remissdebatt i första kammaren, att de flesta regeringar ej sända något parlamentariskt och än mindre således något fredsktivistiskt representantskap till fredskonferensen.

Måhända mörknar det således över regeringarnas konferens. Men det ljusnar från folkens uppvaknande. Det skulle göra det ännu mera, om varje land, som ej är bundet, börjar operera på egen hand efter sina förhållanden.

Av allt sammanlagt bör det således enligt min mening vara klarlagt, att den fullständiga och omedelbara svenska avrustningen med bibehållande allenast av en ordningsmakt är icke blott ett ideal utan framförallt just nu ett praktiskt problem.

Det är icke fråga om någon »isolerad» företeelse. Det är en framryckning mot de fyra ländernas avrustning i hjärtat av Europa. Det är en framryckning mot ententemakternas löfte att komma efter. Det är en framryckning mot Englands och Nordamerikas avskaffande av den allmänna värnplikten. Det är en hörsamhet mot Genèveprotokollets och Pariserpaktens samvetsklausuler. Det är en naturlig historisk framryckning från den speciellt svenska situationen. Det är en lystring till folkens växande rop »aldrig mera krig». Det är en hyllning åt religionsstiftare, filosofers och statsmäns övertygelse under årtusenden. Det är en efterföljelse av landets högsta morallags förkunnelse om fred på jorden genom människornas goda vilja. Det är en hörsamhet mot alla samvetens oförstörda språk.

Den svenska separata avrustningen är således en framryckning i första ledet och det är väl ingen skam för svenskarna.

Här befinna vi oss i en lysande gemenskap.

Till stöd för denna framställning åberopas de speciella framställningarna i ovannämnda ämnen, som tidigare under årens lopp av motionären framlagts i riksdagen. En utförligare sammanfattning kommer att längre fram publiceras i en särskild bok.

På grund av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen ville, med anledning av regeringarnas rustningsminskningskonferens i Genève anhålla, att Kungl. Maj:t måtte:

1) upptaga ett allvarligt övervägande av den ytterligare separata avrustningens problem, med bibehållande allenast av en ordningsmakt,

2) giva försvarskommissionen bestämda föreskrifter att sätta en svensk separat avrustning i förgrunden för sina överväganden,

3) instruera sina ombud vid regeringarnas rustningsminskningskonferens i Genève att påkalla konferensens förord för ytterligare separata avrustningar från stater som på grund av sina speciella förhållanden kunna anse sig beredda till en sådan framryckning.

Stockholm den 22 januari 1932.

Carl Lindhagen.

Innehåll.

	Sid.
I verklighetens ljus	1
Den religiösa freds rörelsen	1
Den politiska freds rörelsen	3
Folkförbundet och avrustningen	4
Folkopinionen	7
Krigens djupliggande orsaker	8
Nationalitets- och rasproblemet	8
Jordens befolkningsfråga	10
Paneuropa	11
Världspårens språkfråga	12
Kyrkornas strider om dogmerna	16
Ekonomiskt ragnarök	17
Självövertagelsen	19
Ytterlig separat avrustning	19

I motionen 214 i Första kammaren, som — för tillmötesgående av konstitutionsutskottets behov att påföljande dag (lördag) få annan motion i häftet inbunden bland sin motionssamling — dagen förut gått till tryckning utan varskoende och utan avvaktan av mina i mig tillställt korrekturavdrag gjorda och omedelbart efter tryckningen avlämnade rättelser, får jag härmed anmäla berörda, nedan förtecknade, rättelser:

Å sid.	1, rad 13	ovanifrån står:	möjlighet,	skall vara:	möjligheter.
» »	1, » 16	nerifrån	» : densamma	» »	: härordningen.
» »	1, » 11	»	» : ej,	» »	: ej heller.
» »	3, » 16	»	» : på detta sätt,	» »	: av dessa skäl.
» »	3, » 14	»	» : ovannämnda,	» »	: härskande.
» »	3, » 6	»	» : nationalitets-,	» »	: nationalitets- och.
» »	3, » 2	»	» : 1906 och 1909,	» »	: 1899 och 1907.
» »	4, » 6	ovanifrån	» : ragnarrök,	» »	: ragnarök.
» »	4, » 19	»	» : och,	» »	: eller.
» »	6, » 4	»	» : angelägen,	» »	: förpliktad.
» »	6, » 11	»	» : den,	» »	: de.
» »	6, » 11	»	» : internationalens,	» »	: internationalernas.
» »	7, » 16	»	» : gaskrig,	» »	: luft- och gaskrig.
» »	7, » 17	»	» : Där tillägges	» »	: Därtill lägges.
» »	9, » 3	nerifrån	» : yttrade	» »	: yppade.
» »	9, noten	skall efter	»västerled»	tilläggas:	(sid. 176—186).
» »	10, rad 7	uppifrån	står: folk, särskilt,	skall vara:	folk. Särskilt.
» »	10, » 10	»	» : talas,	» »	: talas där.
» »	10, » 14	»	» : skylta på dag- ordningarna.	» »	: skymta i diskussionen.
» »	10, » 13	nerifrån	» : har,	» »	: ha.
» »	11, » 20	»	» : Kudenhove Ca- lergi,	» »	: Coudenhove Ka- lergi.
» »	11, » 21	»	» : fredstraktor,	» »	: fredsfaktorn.
» »	11, »	sista raden	» : naturligtvis,	» »	: som vanligt.
» »	12, » 2	ovanifrån	» : förbundet,	» »	: förbunden.
» »	12, » 2	»	» : språkstriderna	» »	: även språkförbist- ringen.
» »	13, » 14	»	» : systemet,	» »	: det nuvarande sy- stemet.
» »	13, » 17	nerifrån	» : »för att», vilka ord	böra utgå.	
» »	13, 15 o. 16	»	» : upptaga bland annat även detta huvud- kapitel i världsproblemet till beaktande, skall stå: av denna fundamentala vägrö- jare för människornas avväpning.		

Å sid. 13, rad 13	nerifrån	står: system,	skall vara: språk.
» » 13, » 11	»	» : ganska,	» » : alldeles.
» » 13, » 4	»	» : »i alla avseenden»,	vilka ord skola utgå.
» » 15, » 17	»	» : föraktas,	skall vara: försmås.
» » 15, » 9	»	» : i intet,	» » : intet.
» » 16, » 10	»	» : förbrytelse; detta ord	skall tryckas kursivt.
» » 17, » 9	»	skall efter ordet yrkades	tilläggas: i sammanhang med på dagordningen uppförda ämnet »Kyrkan och militarismen».
» » 18, » 7	ovanifrån	står: ej principiellt,	skall vara: principiellt.
» » 18, » 13	»	» : national- ekonomernas,	» » : världs- och nationalekonomiernas.
» » 18, » 14	»	» : det,	» » : den.
» » 18, » 17	»	» : för,	» » : mot.
» » 18, » 19	»	» : av underbara,	vilket skall vara: underbara.
» » 18, » 19	»	» : en,	skall vara: av en.
» » 18, » 15	nerifrån	» : själ,	» » : skäl, behärskar situationen.
» » 18, » 3	»	» : börja,	» » : åtminstone.
» » 19, » 19	(rubriken)	» : Ytterlig,	» » : Ytterligare.
» » 20, » 1	ovanifrån	» : arbetare,	» » : arbete.
» » 20, » 16	nerifrån	skall efter ordet flotta,	tilläggas: Därav ser man, hur lyckligt det är för ett land som vårt att ha en för liten flotta.
» » 21, » 15	»	står: viss,	skall vara: visst.
» » 22, » 13	ovanifrån	» : folket,	» » : folken.
» » 22, » 15	nerifrån	» : ibland,	» » : bland.
» » 23, » 7—8	ovanifrån	» : på de omstridda punkterna,	» » : i ras-, nationalitets- och existensproblemen.
» » 23, » 11	»	» : underminerade	» » : underminerande.
» » 23, » 14	»	» : över,	» » : jämväl över
» » 23, » 13	nerifrån	» : problem,	» tilläggas: av banbrytande betydelse.
» » 23, » 5	»	» : religionsstiftare,	» vara: religionsstiftares.
» » 23, » 2	»	» : oförstörda	» » : oförstörbara.
» » 24, » 4	ovanifrån	» : de,	» » : även de.
» » 24, sista raden	»	» : Ytterlig separat	» » : Ytterligare separat (nationell).

Carl Lindhagen.